

بررسی راهبردها و راهکارهای تعمیم‌پذیری امر تربیت در آموزش عمومی

نویسنده: دکتر اکبر رهنما*

* استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه شاهد

چکیده

به منظور بررسی راهبردها و راهکارهای تعمیم‌پذیری در آموزش عمومی، مطالعه حاضر از دو دیدگاه نظری و عملی به امکان‌سنجی آن پرداخته است. جامعه آماری این مطالعه، صاحب‌نظران و کارشناسان تعلیم و تربیت و معلمان و مربیان مدارس در سطح شهر تهران بوده‌اند. نمونه آماری تحقیق شامل ۲۰۰ نفر معلم و مربی و ۲۰ نفر صاحب‌نظر و کارشناس بود که به ترتیب با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای (چندمرحله‌ای) و نمونه‌گیری غیرتصادفی (هدفمند) انتخاب شدند. ابزار تحقیق شامل پرسشنامه ۵۰ سؤالی محقق‌ساخته برای معلمان و مربیان و پرسشنامه ۲۴ سؤالی محقق‌ساخته برای صاحب‌نظران و کارشناسان بود که به روش دلفی، تنظیم و به مورد اجرا گذاشته شد. نتایج تحقیق در محورهای سه‌گانه مورد نظر (نقش تربیتی معلم، تأثیر جو کلی مدرسه و نقش تربیتی برنامه درسی) به‌طور خلاصه چنین است: در خصوص نقش تربیتی مدرسه، آگاهی معلمان و مربیان از وظایف تربیتی خود، سرمشق و الگو بودن معلم، آشنایی معلمان با اصول و فلسفه تعلیم و تربیت و روان‌شناسی از راهکارهای دارای اولویت بالا بود. در زمینه جو کلی مدرسه، توجه به پرورش و تقویت تفکر خلاق، خودباوری و اعتماد به نفس در دانش‌آموزان، مربوط ساختن آموزش‌های مدرسه‌ای با نیازهای واقعی شاگردان و هماهنگی سیاست‌ها و روش‌های تربیتی خانه، مدرسه و جامعه و توجه به تدوین و تصریح منشور اهداف تربیتی مدارس از راهکار و راهبردهای دارای اولویت بالا بود. در مورد نقش برنامه درسی، در تعمیم‌پذیری تربیت تأکید بر رویکرد حل مسأله در برنامه‌های درسی، تدوین الگوی برنامه درسی با رویکرد تربیت برای زندگی و آموزش مهارت‌های زندگی در قالب برنامه‌های درسی از اولویت بالایی برخوردار بود. در پایان مقاله، الگوی پیشنهادی برای تعمیم‌پذیری امر تربیت در آموزش عمومی ارائه گردیده است.

واژه‌های کلیدی: راهبرد، راهکار، تعمیم‌پذیری، آموزش عمومی

دوماهنامه علمی - پژوهشی

دانشگاه شاهد

سال یازدهم - دوره جدید

شماره ۶

شهریور ۱۳۸۳

مقدمه

آموزش و پرورش، رمز توسعه پایدار و نیز نیل به سعادت فردی و اجتماعی است. اگر به این امر مهم به صورت نظام‌مند توجه شود و در برنامه‌ریزی آن به صورت همه جانبه عمل گردد، اهداف والای فوق محقق می‌شود. بخش عمده‌ای از اهداف آموزش و پرورش در دوره آموزش عمومی جلوه پیدا می‌کند.

با نظر به نظام تعلیم و تربیت جامع می‌توان گفت که تعلیم و تربیت، نه به صورت دو عمل جدا، بلکه به عنوان یک عمل واحد به حساب می‌آید که متوجه سازندگی ابعاد شخصیت دانش‌آموزان است. نگاهی اجمالی به اهداف کلی آموزش عمومی در آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران نیز نشان می‌دهد که نظر مسئولان در همین راستا، هم به هدف‌های آموزشی و

هم به هدف‌های پرورشی معطوف است و در حقیقت، آموزش (تعلیم) خود زیربنای فعالیت پرورشی را تشکیل می‌دهد، گو این‌که هیچ فعالیت آموزشی بدون توجه به ابعاد پرورشی آن قابل تصور نیست.

بدین ترتیب اگر چه در گذشته این دو، یعنی تعلیم و تربیت، به تفکیک مورد بررسی قرار می‌گرفت، در رویکردهای جدید برنامه‌ریزی آموزشی و درسی باید به سمت و سویی حرکت کرد که معلم نه در کنار و حاشیه آموزش، بلکه در بطن فعالیت‌های آموزشی، رسالت تربیتی خود را ایفا کند. به نظر می‌رسد با طرح دوباره توجه به نقش تربیتی معلمان در دوره آموزش عمومی و با تلفیق مناسب آموزش و پرورش در قالب یک الگوی منسجم و یکپارچه که قابل اجرا در بدنه نظام آموزش عمومی باشد، در عرصه نظریه‌پردازی و همچنین راهکارهای اجرایی می‌توان گام‌های مؤثری برداشت.

مراکز آموزشی از دبستان تا دانشگاه، علاوه بر انتقال دانش، وظیفه تربیت انسان دانش‌آموخته را نیز بر عهده دارند [۱]. این مراکز باید در جهت شکوفایی تمام ابعاد وجودی دانش‌آموزان شامل ابعاد ذهنی، عاطفی، اجتماعی، معنوی و اخلاقی سرمایه‌گذاری کرده، به تعلیم و تربیت و سازندگی آن‌ها توجه کنند. به عبارتی «در آموزش باید پیوسته مفهوم تربیت مدنظر مریبان قرار گیرد» [۲] آنگاه باید جنبه‌های مختلف این مسأله یعنی تعمیم‌پذیری امر تربیت در مقاطع مختلف آموزش عمومی (ابتدایی، راهنمایی و متوسطه) بررسی شود.

علی‌رغم اهمیت امر تربیت، آنچه امروزه در محیط مدارس و خانواده‌ها شایع گردیده و اهمیت پیدا کرده است، جنبه موفقیت تحصیلی فرزندان است که همواره با رشد عقلانی آنان همبستگی مثبت ندارد و صرفاً موفقیت در امتحانات و میدان بزرگ کنکور و بالا بردن سطح محفوظات به‌عنوان هدف اصلی این فعالیت‌ها تلقی می‌شود.

با توجه به مراتب فوق، مسأله اساسی پژوهش حاضر آن است که راهبردها و راهکارهای اصلی تعمیم‌پذیری امر تربیت در مقاطع مختلف آموزش عمومی از دو منظر مورد بررسی قرار گیرد: یکی از منظر اندیشه و از دیدگاه صاحب‌نظران (بعد نظری) و دیگری از منظر عمل، یعنی از دیدگاه معلمان و مریبان (بعد عملی).

پیشینه پژوهشی

تعلیم و تربیت همواره به‌عنوان یکی از بنیادی‌ترین مسائل زندگی آدمی مطرح بوده تا جایی که افلاطون (Plato) آن را «مهم‌ترین دستور» [۳] و کانت (Kant) آن را «اساسی‌ترین موضوع» [۴] دانسته‌اند. اما درباره این‌که تعلیم و تربیت چیست و قلمرو آن کجا است، میان صاحب‌نظران توافق نظر وجود ندارد. آنچه به نظر می‌رسد این است که در این زمینه مفاهیم مختلفی مانند «آموزش»، «پرورش»، «بار آوردن» و ... به کار می‌رود اما آنچه کامل‌تر از همه این‌ها بوده و به انسان اختصاص دارد همانا تربیت است [۵].

آموزش و پرورش با توجه به تعریف فوق، دارای مبانی، اصول و اهدافی است که محور همه آن‌ها انسان و ویژگی‌های درونی او است. آنچه بیش از همه اهمیت دارد، اهداف آموزش و پرورش است. اهداف، معیار تمامی فعالیت‌های تربیتی محسوب می‌شوند [۶]، اما همان‌گونه که درباره واژه تعلیم و تربیت در میان صاحب‌نظران اتفاق نظر وجود ندارد، درباره اهداف تعلیم و تربیت نیز اتفاق نظر دیده نمی‌شود. مثلاً برخی «فرد فرهیخته» (educated person) را هدف تعلیم و تربیت می‌دانند [۷]؛ برای عده‌ای «زندگی خوب» (good life) هدف عمده تعلیم و تربیت است؛ عده‌ای «رشد» (growth) را هدف اصلی تعلیم و تربیت می‌دانند [۸] و برخی دیگر «شهروندی خوب» (good citizenship) را غایت تعلیم و تربیت می‌دانند.

در آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران نیز اهداف به نحو بسیار کامل و جامع با الهام از آموزه‌های

سؤالات تحقیق

سؤال اصلی

راهبردها و راهکارهای اساسی تعمیم‌پذیری امر تربیت در مقاطع مختلف آموزشی کدامند؟

سؤال فرعی

۱. راهبردهای اصلی تعمیم‌پذیری امر تربیت از دیدگاه صاحب‌نظران و کارشناسان تعلیم و تربیت کدامند؟
۲. راهکارهای اصلی تعمیم‌پذیری امر تربیت در آموزش عمومی از دیدگاه معلمان و مربیان کدامند؟

روش تحقیق

تحقیق حاضر از نوع تحقیقات توصیفی (زمینه‌یابی) است که در آن به توصیف و تحلیل نظرات دو گروه جامعه آماری (صاحب‌نظران و کارشناسان، معلمان و مربیان) در خصوص تعمیم‌پذیری امر تربیت در آموزش عمومی پرداخته شده است.

جامعه و نمونه تحقیق

جامعه آماری تحقیق حاضر به این ترتیب است (۱) کلیه معلمان و مربیان مقاطع تحصیلی راهنمایی و متوسطه در سطح شهر تهران، (۲) صاحب‌نظران و کارشناسان تعلیم و تربیت. انتخاب نمونه آماری از جامعه آماری معلمان و مربیان با استفاده از نمونه‌گیری خوشه‌ای (چند مرحله‌ای) و جدول مورگان صورت گرفت. براساس نمونه‌گیری فوق، حداقل ۲۰۰ نفر معلم و مربی از جامعه آماری معلمان و مربیان موجود در سطح شهر تهران انتخاب گردیدند.

در خصوص جامعه آماری صاحب‌نظران که عمدتاً از اساتید مجرب دانشگاه‌های سطح شهر تهران و کارشناسان مجرب آموزش و پرورش بودند، با استفاده از روش نمونه‌گیری غیرتصادفی (هدفمند) از بین

تربیتی دین‌مبین اسلام در ابعاد مختلف زندگی فردی و اجتماعی شامل ابعاد اعتقادی، اخلاقی، سیاسی، فرهنگی، هنری، علمی، اقتصادی و زیستی تعریف شده است [۱۰]. هدف‌های فوق‌نشان می‌دهد که آموزش و پرورش یکپارچه مورد نظر دست‌اندرکاران نظام تربیتی کشور بوده است.

آموزش و پرورش یکپارچه تمام جوانب وجودی شاگردان را مدنظر قرار می‌دهد و در آن، نقش‌های تربیتی، معلم، مدرسه و والدین باید به دقت تعریف شده باشد. طرح یکپارچه‌سازی آموزش و پرورش نیز مجموعه‌ای است از تدابیر و راهبردهای هدف‌مند به‌منظور یکپارچه‌سازی آن به منزله یک فرایند درهم تنیده. این طرح به‌منظور گسترش و کیفیت بخشی به فرایند تربیت و اثربخش کردن روش‌های یاددهی - یادگیری در مدارس تعریف شده و محور اصلی آن تلفیق آموزش و پرورش است [۱۱].

مرور مطالعات و تحقیقات انجام گرفته در خصوص تعمیم‌پذیری مفهوم تربیت در خارج و داخل کشور نشان می‌دهد که در خارج از کشور، محور مطالعات بر «تربیت شهروندی» (citizen ship education) دور می‌زند. مطالعات نشان می‌دهد که مسئولان و برنامه‌ریزان تعلیم و تربیت کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته درصدد تدوین برنامه‌های آموزشی و درسی هستند که در آن‌ها بتوان در جهت تربیت شهروند خوب در قالب برنامه‌های درسی همت گماشت [۱۲].

در داخل کشور تحقیقی که مستقیماً در خصوص انسان مطلوب باشد، صورت نگرفته، اما به‌صورت غیرمستقیم برخی کتب، مقالات و مطالعات به بررسی انسان کامل پرداخته‌اند [۱۳]. محور تمامی این مطالعات، انسان در اسلام و ویژگی‌های وی در نظام تعلیم و تربیت الهی است [۱۴].

صاحب‌نظران و کارشناسان ۲۰ نفر از افراد در دسترس انتخاب گردیدند.

ابزار تحقیق و شیوه برآورد روایی و پایایی آن

در این تحقیق از دو ابزار به ترتیب زیر استفاده شد:

۱. پرسشنامه ۵۰ سؤالی ویژه معلمان و مربیان که سه حیطه کلی جو مدرسه، برنامه درسی و ویژگی‌های تربیتی معلم توسط این سؤالات مورد بررسی قرار می‌گرفت. ابزار فوق جهت برآورد پایایی قبل از اجرای اصلی در بین یک گروه ۳۰ نفری به صورت آزمایشی اجرا گردید که طی آن، ضریب پایایی (۰/۶۸) به دست آمد و بعد از انجام اصلاحات لازم بر روی سؤالات، سرانجام ۵۰ سؤال برای اجرای نهایی مورد تأیید قرار گرفت. روایی محتوایی سؤالات نیز به تأیید ۷ نفر از متخصصان و صاحب‌نظران مربوطه رسید. هدف سؤالات پرسشنامه، آگاهی از نظر معلمان و مربیان در خصوص راهکارهای تعمیم امر تربیت در آموزش عمومی بود.
۲. پرسشنامه ۲۴ سؤالی که در قالب روش دلفی تنظیم و به مورد اجرا گذاشته شد و پایایی آن به روش بازآزمایی (۰/۷۲) به دست آمد. ۲۴ گویه این مقیاس به روش دلفی تک‌مرحله‌ای در بین صاحب‌نظران و متخصصان با هدف آگاهی از نظر آنان در خصوص راهبردهای تعمیم امر تربیت در آموزش عمومی اجرا گردید.

نمره‌گذاری پرسشنامه معلمان و مربیان به روش لیکرت و مقیاس ۲۴ سؤالی صاحب‌نظران و کارشناسان در قالب مقیاس درجه‌بندی (اولویت‌بندی) از ۱ تا ۷ نمره‌گذاری شد.

شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها

با توجه به این‌که تحقیق حاضر به توصیف و تحلیل نظرها و دیدگاه‌ها می‌پردازد و مقیاس اندازه‌گیری آن نیز در سطح اسمی و رتبه‌ای است در بخش تحلیل آماری،

از آمار غیرپارامتریک مجذور کای دو (χ^2) به منظور مقایسه نظر متخصصان، معلمان و مربیان استفاده شده است. در بخش توصیف داده‌ها نیز از فراوانی، درصد فراوانی، نما و میانگین جهت توصیف شاخص‌های آماری استفاده گردیده است.

تحلیل یافته‌های تحقیق

در قسمت یافته‌های تحقیق با توجه به سؤالات پژوهشی و در سه بخش عمده: الف) جایگاه و نقش تربیتی معلم، ب) جو کلی مدرسه و ج) برنامه درسی به تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق می‌پردازیم.

براساس تحلیل پاسخ‌های صاحب‌نظران و کارشناسان، در جهت تعمیم‌پذیری امر تربیت، موارد زیر جزء اولویت‌دارترین کارهایی است که باید صورت گیرد:

۱. داشتن مأموریت (mission) یا رسالت تربیتی مشخص برای مدارس.
۲. ترسیم الگویی جهت برآورد نقاط قوت و ضعف، تهدیدها و فرصت‌ها در خصوص تعمیم‌پذیری.
۳. پیش‌بینی و برنامه‌ریزی منابع انسانی متخصص مورد نیاز برای سیاست‌گذاری و اجرای برنامه‌های تربیتی در مدارس.
۴. تدوین و تصریح منشور اهداف تربیتی برای مدارس در مقاطع مختلف تحصیلی آموزش عمومی.
۵. برخورداری از یک برنامه‌ریزی استراتژیک در خصوص تلفیق فعالیت‌های آموزشی و پرورشی.
۶. توجه همه‌جانبه و جامع‌نگرانه به تأمین سلامت جسمانی و روانی دانش‌آموزان
۷. برخورداری از یک مدیریت استراتژیک و برنامه‌اجرایی روشن جهت تلفیق فعالیت‌های آموزشی و پرورشی.
۸. در نظر گرفتن فشارها و الزامات محیطی و چالش‌های جهانی در زمینه انتظارات تربیتی مطلوب از نظام آموزش و پرورش.

۲۲. توجه شایسته به بازده تربیتی فعالیت‌های آموزشی و پرورشی به‌عنوان برون‌داد پیامد تربیتی مدارس.
 ۲۳. تقدم قائل شدن به آموزش تفکر انتقادی و تأملی در برابر آموزش حرفه‌ای یا حرفه‌آموزی به دانش‌آموزان.
 ۲۴. احاله مسئولیت بیش تر به معلمان در ارتباط با مفروضه‌های انتخاب و سازماندهی دانش تربیتی در جامعه.
 براساس تحلیل پاسخ‌های معلمان و مربیان در جهت تعمیم‌پذیری امر تربیت در آموزش عمومی، راهکارهای پیشنهادی در سه مقوله جایگاه معلم، جو کلی مدرسه و برنامه درسی دسته‌بندی شده که اولویت‌های مورد نظر در این مقولات به ترتیب زیر است:

الف) جایگاه و نقش تربیتی معلم

اولویت‌دارترین راهکار در ارتباط با تعمیم‌پذیری امر تربیت با توجه به نقش و جایگاه تربیتی معلم به ترتیب زیر است:

۱. عدم تداخل وظایف مربیان پرورشی با سایر معلمان و کارکنان مدرسه با میانگین (۴/۷۳).
۲. درک درست و همه‌جانبه معلمان و مربیان از اهداف آموزش و پرورش با میانگین (۴/۳۳).
۳. الگو و سرمشق بودن معلم در فعالیت‌های آموزشی و پرورشی با میانگین (۴/۲۶).
۴. عشق و علاقه به حرفه معلمی و مربیگری و درگیری عاطفی با موضوع مورد تدریس با میانگین (۴/۲۰).
۵. ارزشیابی دقیق و مستمر از فعالیت‌های پرورشی مربیان و معلمان در مدارس با میانگین (۴/۲۰).

ب) جو کلی مدرسه

اولویت‌دارترین راهکارها در ارتباط با تعمیم‌پذیری امر تربیت با توجه به جو کلی مدرسه به ترتیب زیر است:

۹. اهمیت قائل شدن به آموزش مدنی، تربیت شهروندی و احترام به مبانی دموکراسی و حقوق اساسی دانش‌آموزان.
۱۰. روشن کردن و شفاف ساختن فلسفه تربیتی حاکم بر مدارس.
۱۱. توجه بایسته به صلاحیت‌های عمومی و اختصاصی حرفه معلمی و مربیگری در جهت تربیت شاگردان.
۱۲. تأکید بر پرورش انسان کامل به‌عنوان غایت پرورشی نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران.
۱۳. مشخص کردن سیستم مدیریت تربیتی جامعه در سطح کلان و سطح خرد.
۱۴. هماهنگی هر چه بیش تر سه سطح برنامه‌ریزی استراتژیک (تعیین خط‌مشی، طراحی برنامه و اجرای برنامه) در خصوص تعمیم‌پذیری امر تربیت در آموزش عمومی.
۱۵. اصلاح سیستم مدیریت تربیتی (مدیریت مدارس) در جهت حرکت به سوی ایجاد مدارس اخلاقی (مدارسی که براساس اصول اخلاقی اداره می‌گردند).
۱۶. رها کردن مفروضات سنتی درباره نقش مدارس در تربیت کودکان و نوجوانان در جهت بنا نهادن مفروضات جدید به اقتضای اوضاع محلی و جهانی.
۱۷. هماهنگی بین مدرسه، والدین و اجتماع محلی در زمینه انتظارات و اهداف تربیتی مدارس.
۱۸. تهیه، تدوین و تدارک برنامه‌های تربیتی در قالب برنامه‌های درسی ملی.
۱۹. طراحی و تدوین الگوی مطلوب در زمینه اثربخشی و کارایی فعالیت‌های پرورشی مدارس.
۲۰. تأکید بر ضرورت تلفیق برنامه‌های درسی رسمی و غیررسمی مدارس در راستای تربیت مناسب دانش‌آموزان.
۲۱. برخوردار از یک پنداره (vission) اساسی در خصوص ترسیم و نگارش وضعیت مطلوب تربیتی مدارس در جامعه ایرانی.

جدول ۱: ویژگی‌های گروهی (میانگین، انحراف معیار، نما و میانه) نظرها کارشناسان و صاحب‌نظران تعلیم و تربیت در مورد راهبردهای تعمیم امر تربیت در آموزش عمومی

گویه	فراوانی	میانگین	میانه	نما	انحراف معیار
۱	۲۰	۵/۷	۵/۰۰	۵/۰۰	۱/۰۰
۲	۲۰	۵/۰۰	۵/۰۰	۵/۰۰	۱/۰۰
۳	۲۰	۶/۰۰	۶/۰۰	۶/۰۰	۱/۰۰
۴	۲۰	۶/۰۰	۶/۰۰	۶/۰۰	۱/۰۰
۵	۲۰	۶/۰۰	۶/۰۰	۵/۰۰	۱/۰۰
۶	۲۰	۵/۰۰	۵/۰۰	۵/۰۰	۱/۰۰
۷	۲۰	۵/۴۰	۵/۰۰	۵/۰۰	۰/۷۵
۸	۲۰	۵/۵۰	۵/۰۰	۶/۰۰	۱/۰۰
۹	۲۰	۵/۵۰	۵/۰۰	۵/۰۰	۱/۰۰
۱۰	۲۰	۵/۲۵	۵/۰۰	۶/۰۰	۰/۹۱
۱۱	۲۰	۵/۳۵	۵/۰۰	۵/۰۰	۰/۹۳
۱۲	۲۰	۵/۱۰	۵/۰۰	۵/۰۰	۱/۱۷
۱۳	۲۰	۵/۴۰	۵/۰۰	۵/۰۰	۰/۵۰
۱۴	۲۰	۵/۲۵	۵/۰۰	۶/۰۰	۰/۹۷
۱۵	۲۰	۵/۸۰	۵/۰۰	۶/۰۰	۰/۷۷
۱۶	۲۰	۴/۸۵	۵/۰۰	۵/۰۰	۱/۵۳
۱۷	۲۰	۴/۸۵	۵/۰۰	۶/۰۰	۱/۴۲
۱۸	۲۰	۵/۲۰	۵/۰۰	۵/۰۰	۰/۷۰
۱۹	۲۰	۵/۴۴	۵/۰۰	۵/۰۰	۰/۵۱
۲۰	۲۰	۵/۳۵	۵/۰۰	۵/۰۰	۰/۷۵
۲۱	۲۰	۵/۵۰	۵/۰۰	۵/۰۰	۰/۶۹
۲۲	۲۰	۵/۰۰	۵/۰۰	۵/۰۰	۰/۶۷
۲۳	۲۰	۵/۶۳	۵/۰۰	۵/۰۰	۰/۶۸
۲۴	۲۰	۵/۴۲	۵/۰۰	۵/۰۰	۰/۵۱

ج) برنامه درسی

اولویت‌دارترین راهکارها در ارتباط با تعمیم‌پذیری امر تربیت با توجه به نقش برنامه درسی به ترتیب زیر است:

۱. تأکید بر پرورش بعد عاطفی (معنوی) در برنامه درسی با میانگین (۴/۲۲).
۲. تأکید بر رویکرد حل مسأله در برنامه‌های درسی مقاطع مختلف تحصیلی با میانگین (۴/۱۸).
۳. طراحی و تدوین اهداف آموزشی و شیوه‌های نیل بدان در برنامه‌های درسی با رویکرد تربیت برای زندگی با میانگین (۴/۱۵).

۱. توجه معلم به پرورش و تقویت تفکر خلاق و خود باوری و اعتماد به نفس در دانش‌آموزان با میانگین (۴/۲۷).
۲. مرتبط کردن آموزش‌های مدرسه‌ای با نیازهای فطری و واقعی دانش‌آموزان با میانگین (۴/۲۵).
۳. توجه به رشد و پرورش متعادل و موزون شخصیت شاگردان با میانگین (۴/۲۵).
۴. هماهنگی سیاست‌ها و روش‌های تربیتی خانه، مدرسه و جامعه با میانگین (۴/۲۴).
۵. تأکیدمدارس بر کسب فضایل اخلاقی و ارزش‌های دینی و اخلاقی توسط دانش‌آموزان با میانگین (۴/۲۱).

جدول ۲: فراوانی و درصد میزان توافق دبیران و معلمان در خصوص شیوه‌های تعمیم‌پذیری امر تربیت در آموزش عمومی از طریق جایگاه معلم

اولویت	گویه	خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		خیلی زیاد		کل	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
اول	۱۹	۸	۴/۵	۱۱	۶/۲	۳۹	۲۱/۹	۸۳	۴۶/۶	۳۷	۲۰/۸	۱۷۸	۱۰۰
دوم	۳۰	۱	۵	۴	۲/۲	۳۱	۱۷	۷۹	۴۳/۴	۶۷	۳۶/۸	۱۸۲	۱۰۰
سوم	۳	۱	۶			۲۰	۱۱/۲	۸۸	۴۹/۲	۷۰	۳۹/۱	۱۷۹	۱۰۰
چهارم	۱۳			۲	۱/۱	۲۸	۱۵/۷	۸۱	۴۵/۵	۶۷	۳۷/۶	۱۷۸	۱۰۰
پنجم	۴۳			۲	۱/۱	۲۱	۱۱/۵	۹۷	۵۳/۳	۶۲	۳۴/۱	۱۸۲	۱۰۰

جدول ۳: فراوانی و درصد میزان توافق دبیران و معلمان در خصوص شیوه‌های تعمیم‌پذیری تربیت در آموزش عمومی از طریق جو کلی مدرسه

اولویت	گویه	خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		خیلی زیاد		کل	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
اول	۵۰					۲۵	۱۳/۸	۸۲	۴۵/۳	۷۴	۴۰/۹	۱۸۱	۱۰۰
دوم	۵			۲	۱/۱	۱۹	۱۰/۷	۹۰	۵۰/۶	۶۷	۳۷/۶	۱۷۸	۱۰۰
سوم	۶			۲	۱/۱	۱۸	۱۰/۱	۹۳	۵۲	۶۶	۳۶/۹	۱۷۹	۱۰۰
چهارم	۴	۱	۶	۲	۱/۱	۱۶	۹	۹۴	۵۲/۸	۶۵	۳۶/۵	۱۷۸	۱۰۰
پنجم	۲۱	۱	۶	۶	۳/۴	۱۸	۱۰/۱	۸۴	۴۶/۹	۷۰	۳۹/۱	۱۷۹	۱۰۰

جدول ۴: فراوانی و درصد میزان توافق دبیران و معلمان در خصوص شیوه‌های تعمیم‌پذیری تربیت در آموزش عمومی از طریق برنامه‌ریزی درسی

اولویت	گویه	خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		خیلی زیاد		کل	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
اول	۲			۴	۲/۲	۱۹	۱۰/۶	۹۰	۵۰/۳	۶۶	۳۶/۹	۱۷۹	۱۰۰
دوم	۱۶					۲۴	۱۳/۶	۹۷	۵۴/۸	۵۶	۳۱/۶	۱۷۷	۱۰۰
سوم	۱۷			۱	۶	۲۷	۱۵/۳	۹۲	۵۲/۳	۵۶	۳۱/۸	۱۷۶	۱۰۰
چهارم	۱۸			۵	۲/۸	۲۸	۱۵/۹	۸۴	۴۷/۷	۵۹	۳۳/۵	۱۷۶	۱۰۰
پنجم	۴۷			۲	۱/۱	۴۲	۲۳/۶	۷۲	۴۰/۴	۶۲	۳۸/۸	۱۷۸	۱۰۰

در کل با توجه به میانگین کلی سه مقوله مورد بررسی، یعنی جایگاه معلم با میانگین کل ۴/۱۴، جو کلی مدرسه با میانگین کل ۴/۱۵، و برنامه درسی با میانگین کل ۴/۱۱ مشاهده می‌شود که از دیدگاه معلمان به ترتیب اهمیت: جایگاه معلم، جو کلی مدرسه و برنامه درسی، بیش‌ترین تأثیر را در تعمیم‌پذیری امر تربیت در آموزش عمومی بر عهده دارند.

طبق محتوای جدول ۵، ۳۲/۸ درصد از دبیران به تأثیر برنامه‌درسی در تعمیم‌پذیری تربیت در آموزش

۴. تأکید بر آشنایی دانش‌آموزان با مهارت‌های اساسی زندگی در قالب برنامه‌های درسی با میانگین (۴/۱۲).

۵. تغییر و بهبود کیفیت برنامه‌ها و روش‌های یاددهی - یادگیری در مدارس با میانگین (۴/۰۹).

کم‌ترین درصد توافق در این زمینه توجه به نقش تربیتی درس تربیت بدنی (ورزش در مدارس) با میانگین (۳/۹۸) بوده است.

جدول ۵: فراوانی و درصد ترکیب کل مولفه‌های مرتبط با نظرات دبیران و مربیان در خصوص تأثیر برنامه‌ریزی درسی در تعمیم‌پذیری تربیت در آموزش عمومی

گزینه	فراوانی	درصد	فراوانی تجمعی
خیلی کم	۸	۱/۵	۱/۵
کم	۲۳	۴/۳	۵/۸
متوسط	۱۴۳	۲۷	۳۲/۸
زیاد	۱۸۲	۳۴/۳	۶۷/۲
خیلی زیاد	۱۷۴	۳۲/۸	۱۰۰
جمع کل	۵۳۰	۱۰۰	

جدول ۶: خلاصه نتایج آزمون کای دو یک متغیره مربوط به اثرگذاری برنامه‌های درسی در تعمیم‌پذیری تربیت از نظر دبیران و مربیان

گزینه	فراوانی مشاهده شده	فراوانی مورد انتظار	باقیمانده
خیلی کم	۸	۱۰۶	-۹۸
کم	۲۳	۱۰۶	-۸۳
متوسط	۱۴۳	۱۰۶	+۳۷
زیاد	۱۸۲	۱۰۶	۷۶
خیلی زیاد	۱۷۴	۱۰۶	۶۸
جمع کل	۵۳۰		

برنامه درسی	شاخص
مجذور کای	۲۶۶/۶۲۳
درجه آزادی	۴
سطح معناداری	۰/۰۰۱

جدول ۷ فراوانی و درصد ترکیب مولفه‌های مرتبط با نظر دبیران و مربیان در خصوص تأثیر جو کلی مدرسه در تعمیم‌پذیری تربیت

گزینه	فراوانی	درصد	درصد واقعی	فراوانی تجمعی
خیلی کم	۷	۱/۴	۱/۴	۱/۴
کم	۱۹	۳/۷	۳/۷	۵/۱
متوسط	۱۳۱	۲۵/۷	۲۵/۷	۳۰/۸
زیاد	۱۷۸	۳۵	۳۵	۶۵
خیلی زیاد	۱۷۴	۳۴/۲	۳۴/۲	۱۰۰
جمع کل	۵۰۹	۱۰۰	۱۰۰	

عمومی در حد خیلی زیاد، ۳۴/۳ درصد در حد زیاد، و ۲۷ درصد در حد متوسط توافق دارند. بنابراین، ۶۷/۱ درصد از معلمان و مربیان تا حد زیاد و خیلی زیاد با این امر موافق هستند.

طبق یافته‌های فوق مقدار کای دو مشاهده شده ($\chi^2 = 266/623$) با درجه آزادی $df = 4$ در سطح $\alpha = 0/001$ معنادار بوده، نشان می‌دهد که توزیع فراوانی نظر دبیران در خصوص تأثیر برنامه درسی در تعمیم امر تربیت در آموزش عمومی با توزیع نظری آن تفاوت معنادار دارد به صورتی که در گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد از حد انتظار بسیار بالاتر است. بنابراین می‌توان گفت که معلمان و مربیان معتقدند که از طریق برنامه‌های درسی می‌توان امر تربیت را به آموزش عمومی تعمیم داد.

طبق محتوای جدول ۷، ۳۴/۲ درصد از گروه نمونه دبیران و مربیان در حد خیلی زیاد، ۳۵ درصد در حد زیاد، و ۲۵/۷ درصد در حد متوسط معتقدند که جو کلی مدرسه می‌تواند امر تربیت را به آموزش عمومی تعمیم دهد. پس اکثر معلمان و مربیان (۶۹/۲ درصد از آنان) معتقدند که در حد زیاد و خیلی زیاد این امر مؤثر است. طبق یافته‌های فوق مقدار کای دو مشاهده شده ($\chi^2 = 272/24$) با درجه آزادی $df = 4$ در سطح $\alpha = 0/001$ معنادار بوده، نشان می‌دهد که توزیع فراوانی نظر دبیران از توزیع نظری آن متفاوت بوده و در گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد از حد انتظار بسیار بالاتر است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که مربیان و معلمان با اثرگذاری جو کلی مدرسه در تعمیم‌پذیری امر تربیت به آموزش عمومی موافقت دارند.

طبق محتوای جدول ۹، ۳۲/۸ درصد از معلمان در حد خیلی زیاد، ۳۳/۹ درصد در حد زیاد و ۲۵/۵ درصد در حد متوسط به تأثیر جایگاه معلم در تعمیم‌پذیری امر تربیت در آموزش عمومی اعتقاد دارند، پس ۶۶/۷ درصد از معلمان در حد زیاد و خیلی زیاد با این امر موافق دارند.

جدول ۱۰ خلاصه نتایج آزمون کای دو یک متغیره تأثیر جایگاه معلم در تعمیم‌پذیری امر تربیت به آموزش عمومی از نظر دبیران و مربیان

گزینه	فراوانی مشاهده شده	فراوانی مورد انتظار	باقیمانده
خیلی کم	۱۳	۱۰۵	-۹۲
کم	۲۸	۱۰۵	-۷۷
متوسط	۱۳۴	۱۰۵	۲۹
زیاد	۱۷۸	۱۰۵	۷۳
خیلی زیاد	۱۷۲	۱۰۵	۶۷
جمع کل	۵۲۵		

شاخص	جایگاه معلم
۲۳۸/۵۹۰	مجذور کای
۴	درجه آزادی
۰/۰۰۱	سطح معناداری

بر طبق یافته‌های جدول ۱۱ و تعقیبات آن، مقدار کای دو مشاهده شده ($\chi^2=4/637$) با درجه آزادی $df=4$ در سطح ($\alpha=0/05$) از نظر آماری معنادار نیست. بنابراین بین جنسیت و نظر معلمان و مربیان نسبت به تأثیر برنامه‌های درسی در تعمیم‌پذیری تربیت در آموزش عمومی ارتباط معنادار وجود ندارد. به عبارت دیگر، معلمان زن و مرد هر دو با این امر موافقت دارند. طبق یافته‌های جدول ۱۲ و تعقیبات آن، مقدار کای دو مشاهده شده ($\chi^2=13/11$) با درجه آزادی $df=4$ در سطح آلفای ($\alpha=0/05$) از نظر آماری معنادار است. به عبارت دیگر بین جنسیت معلمان و نظر آنان نسبت به تأثیر جو کلی مدرسه و تعمیم امر تربیت در آموزش عمومی ارتباط معنادار وجود دارد، به نحوی که معلمان مرد نسبت به معلمان زن با این امر بیش‌تر از حد انتظار توافق دارند.

طبق یافته‌های جدول ۱۳ و تعقیبات آن، مقدار کای دو مشاهده شده ($\chi^2=24/30$) با درجه آزادی $df=4$ در سطح آلفای ($\alpha=0/01$) از نظر آماری معنادار است. به عبارت دیگر، بین جنسیت معلمان با اعتقاد به تأثیر جایگاه معلم در امر تعمیم‌پذیری تربیت در آموزش عمومی ارتباط معنادار وجود دارد، به نحوی که معلمان مرد نسبت به معلمان زن در این زمینه بیش‌تر از حد انتظار توافق دارند.

جدول ۸: خلاصه نتایج آزمون کای دو یک متغیره اثرگذاری جو کلی مدرسه در تعمیم امر تربیت در آموزش عمومی از نظر دبیران و مربیان

گزینه	فراوانی مشاهده شده	فراوانی مورد انتظار	باقیمانده
خیلی کم	۷	۱۰۱/۸	-۹۴/۸
کم	۱۹	۱۰۱/۸	-۸۲/۸
متوسط	۱۳۱	۱۰۱/۸	۲۹/۲
زیاد	۱۷۸	۱۰۱/۸	۷۶/۲
خیلی زیاد	۱۷۴	۱۰۱/۸	۷۲/۲
جمع کل	۵۰۹		

شاخص	جو کلی مدرسه
۲۷۲/۲۴۸	مجذور کای
۴	درجه آزادی
۰/۰۰۰	سطح معناداری

جدول ۹ فراوانی و درصد ترکیب کل مولفه‌های مرتبط با نظرات دبیران و مربیان در خصوص تأثیر جایگاه معلم در تعمیم امر تربیت در آموزش عمومی

گزینه	فراوانی	درصد	درصد واقعی	فراوانی تجمعی
خیلی کم	۱۳	۲/۵	۲/۵	۲/۵
کم	۲۸	۵/۳	۵/۳	۷/۸
متوسط	۱۳۴	۲۵/۵	۲۵/۵	۳۳/۳
زیاد	۱۷۸	۳۳/۹	۳۳/۹	۶۷/۲
خیلی زیاد	۱۷۲	۳۲/۸	۳۲/۸	۱۰۰
جمع کل	۵۲۵	۱۰۰	۱۰۰	

طبق یافته‌های جدول ۱۰ و تعقیبات آن، مقدار کای دو مشاهده شده ($\chi^2=238/59$) با درجه آزادی $df=4$ در سطح $\alpha=0/001$ معنادار است. به عبارت دیگر توزیع فراوانی مشاهده شده نظر دبیران از توزیع نظری آن تفاوت معناداری داشته، و در گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد از حد انتظار بسیار بالاتر است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که مربیان و معلمان با تأثیر جایگاه معلمان در تعمیم‌پذیری تربیت در آموزش عمومی موافق هستند.

۶. در خصوص تأثیر نقش و جایگاه معلم در تعمیم‌پذیری امر تربیت در آموزش عمومی، معلمان زن توافق زیادتری نسبت به معلمان مرد دارند.
۷. بین رشته تحصیلی معلمان با نظر آنان نسبت به تأثیر برنامه‌های درسی در تعمیم‌پذیری امر تربیت در آموزش عمومی، ارتباط معناداری وجود دارد؛ به این نحو که معلمان دانش آموخته رشته‌های علوم انسانی نسبت به رشته‌های فنی و علوم پایه با این امر توافق بیشتری دارند.
۸. بین رشته تحصیلی معلمان با نظر آنان در خصوص تأثیر جایگاه معلم در تعمیم‌پذیری امر تربیت در آموزش عمومی ارتباط معناداری وجود دارد؛ به صورتی که معلمان دانش آموخته رشته‌های علوم انسانی نسبت به معلمان دانش آموخته فنی و علوم پایه با این امر بیش از حد انتظار توافق دارند.
۹. بین رشته تحصیلی معلمان و نظر آنان در خصوص تأثیر جو کلی مدرسه در تعمیم‌پذیری امر تربیت در آموزش عمومی ارتباط معنادار وجود ندارد. به عبارتی، دانش آموختگان هر دو رشته تحصیلی علوم انسانی، فنی و علوم پایه، نظر یکسانی نسبت به موضوع دارند.

خلاصه تحلیل آماری مجذور کای

- اکثر معلمان و مربیان معتقدند از طریق برنامه‌های درسی می‌توان به تعمیم‌پذیری امر تربیت در آموزش عمومی اقدام کرد.
- اکثر معلمان و مربیان در خصوص اثرگذاری جو کلی مدرسه جهت تعمیم‌پذیری امر تربیت در آموزش عمومی موافقت می‌کنند.
- اکثر مربیان و معلمان با تأثیر جایگاه و نقش تربیتی معلمان در تعمیم‌پذیری تربیت در آموزش عمومی موافقت می‌کنند.
- معلمان زن و مرد، هر دو با تأثیر برنامه‌های درسی در تعمیم‌پذیری امر تربیت موافقت و بین نظر آنها در این خصوص تفاوت معناداری وجود ندارد.
- در خصوص تأثیر جو کلی مدرسه در تعمیم‌پذیری امر تربیت در آموزش عمومی، معلمان مرد نسبت به معلمان زن با این امر به میزان بیش از حد مورد انتظار توافق دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

به‌طور خلاصه در تحقیق حاضر به بررسی راهبردها و راهکارهای تعمیم‌پذیری امر تربیت در آموزش عمومی پرداخته شد. جامعه آماری، شامل کارشناسان، متخصصان و معلمان و مربیان در سطح شهر تهران بودند. نظرخواهی از کارشناسان و متخصصان به روش دلفی و دستیابی به نظر معلمان و مربیان از طریق پرسشنامه محقق ساخته انجام گرفت. برای تحلیل داده‌های تحقیق از روش آماری غیرپارامتریک مجذور کای (χ^2) استفاده شد.

براساس تحلیل نتایج پاسخ‌های دو گروه از جامعه آماری مورد تحقیق، راهبردها و راهکارهای تعمیم‌پذیری امر تربیت در سه مؤلفه اصلی برنامه درسی،

جدول ۱۱: خلاصه نتایج کای دو دومتغیره ارتباط بین جنسیت با اعتقاد به تأثیر برنامه‌های درسی در تعمیم امر تربیت به آموزش عمومی ارتباط بین جنسیت و برنامه درسی

جمع کل	برنامه درسی					شاخص		
	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	مشاهده شده مورد انتظار	مرد	جنسیت
۳۲۳	۱۰۸	۱۱۰	۹۱	۱۱	۳			
۳۲۳	۱۰۶/۲	۱۱۰/۶	۸۷	۱۴/۳	۵			
۱۹۷	۶۳	۶۸	۴۹	۱۲	۵	مشاهده شده مورد انتظار	زن	جنسیت
۱۹۷	۶۴/۸	۶۷/۴	۵۳	۸/۷	۳			
۵۲۰	۱۷۱	۱۷۸	۱۴۰	۲۳	۸	مشاهده شده مورد انتظار	کل	جنسیت
۵۲۰	۱۷۱	۱۷۸	۱۴۰	۲۳	۸			

آزمون مجذور کای

سطح معناداری	درجه آزادی	مقدار	شاخص
۳۲۷	۴	۴/۶۳۷	مقدار مجذور کای
۳۴۳	۴	۴/۴۹۵	نسبت توافق
۳۳۲	۱	۹۳۹	میزان همبستگی
		۵۲۰	تعداد واقعی

جدول ۱۲: خلاصه نتایج کای دو دومتغیره ارتباط بین جنسیت با اعتقاد به تأثیر جو کلی مدرسه در تعمیم تربیت در آموزش عمومی ارتباط بین جنسیت و جو کلی مدرسه

جمع کل	جو کلی					شاخص		
	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	مشاهده شده مورد انتظار	مرد	جنسیت
۳۰۴	۱۰۷	۱۰۹	۸۱	۵	۲			
۳۰۴	۱۰۳/۸	۱۰۶/۲	۷۸/۳	۱۱/۵	۴/۲			
۱۹۷	۶۴	۶۶	۴۸	۱۴	۵	مشاهده شده مورد انتظار	زن	جنسیت
۱۹۷	۶۷/۲	۶۸/۸	۵۰/۷	۷/۵	۲/۸			
۵۰۱	۱۷۱	۱۷۵	۱۲۹	۱۹	۷	مشاهده شده مورد انتظار	کل	جنسیت
۵۰۱	۱۷۱	۱۷۵	۱۲۹	۱۹	۷			

آزمون مجذور کای

سطح معناداری	درجه آزادی	مقدار	شاخص
۰/۰۱۱	۴	۱۳/۱۱۵	مقدار مجذور کای
۰/۰۱۲	۴	۱۲/۸۷۹	نسبت توافق
۰/۰۴۷	۱	۳/۹۳۸	میزان همبستگی
		۵۰۱	تعداد واقعی

آزمون تعقیبی فای کرامر

سطح معناداری	مقدار	شاخص
۰/۰۱۱	۰/۱۶۲	فای کرامر
۰/۰۱۱	۰/۱۶۲	
۰/۰۴۷	-۰/۰۸۹	
۰/۱۵۱	-۰/۰۶۴	
	۵۰۱	مقدار واقعی

جدول ۱۳: خلاصه نتایج کای دو دومتغیره ارتباط بین جنسیت با اعتقاد به تأثیر جایگاه معلم در تعمیم‌پذیری تربیت در آموزش عمومی
ارتباط بین جنسیت و جایگاه معلم

جمع کل	جایگاه معلم					شاخص		آزمودنی
	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم			
۳۱۳	۱۰۶	۱۱۰	۸۷	۸	۲	مشاهده شده	مرد	جنسیت
۳۱۳	۱۰۲/۷	۱۰۶/۴	۷۹/۶	۱۷	۷/۳	مورد انتظار		
۲۰۲	۶۳	۶۵	۴۴	۲۰	۱۰	مشاهده شده	زن	
۲۰۲	۶۶/۳	۶۸/۶	۵۱/۴	۱۱	۴/۷	مورد انتظار		
۵۱۵	۱۶۹	۱۷۵	۱۳۱	۲۸	۱۲	مشاهده شده	کل	
۵۱۵	۱۶۹	۱۷۵	۱۳۱	۲۸	۱۲	مورد انتظار		

آزمون مجذور کای

سطح معناداری	درجه آزادی	مقدار	شاخص
۰/۰۰۱	۴	۲۴/۳۰۸	مقدار مجذور کای
۰/۰۰۱	۴	۲۴/۱۶۶	نسبت توافق
۰/۰۰۷	۱	۷/۲۳۸	میزان همبستگی
		۵۱۵	تعداد واقعی

آزمون تعقیبی فای کرامر

سطح معناداری		مقدار	شاخص
۰/۰۰۱		۰/۲۱۷	فای کرامر
۰/۰۰۱		۰/۲۱۷	
۰/۰۰۷	-۲/۷۰۷	۰/۰۴۵	
۰/۰۶۸	-۱/۸۲۹	۰/۰۴۵	
		۵۱۵	تعداد واقعی

در جهت تأکید بر برنامه‌ریزی استراتژیک در آموزش و پرورش کنونی کشور است. صاحب‌نظران و کارشناسان مورد تحقیق، تعیین مأموریت‌ها و هدف‌های سازمانی (mission and objectives) را جزء اولویت‌دارترین گزینه‌ها در برنامه‌ریزی در خصوص تعمیم‌پذیری امر تربیت در آموزش عمومی دانسته‌اند، همچنان که این امر مورد تأکید صاحب‌نظرانی چون کافمن (Cufman) است [۹].

براساس تجزیه و تحلیل راهبردها و راهکارهای تعمیم‌پذیری امر تربیت در آموزش عمومی می‌توان نمود ۱ را استخراج و استنباط کرد.

در این راستا، محققان دیگری از جمله بارت (Barret) در سال ۱۹۹۰ و پردالین (Perdalin) در سال ۱۹۹۳ نیز بر اهمیت روشن کردن اهداف تربیتی مدارس

جوکلی مدرسه و جایگاه و نقش معلم در تعمیم‌پذیری مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در قسمت مربوط به راهبردهای تعمیم‌پذیری که بر جنبه‌های کلان و استراتژیک تلفیق فعالیت‌های آموزشی و پرورشی ناظر بود، از نظر کارشناسان و متخصصان و در قسمت مربوط به راهکارهای تعمیم‌پذیری که بیش‌تر ناظر به شیوه‌های اجرایی تلفیق فعالیت‌های آموزشی و پرورشی بود، از نظر معلمان و مربیان استفاده گردید. جهت استنتاج کلی از یافته‌های نظری و داده‌های تحقیق، الگویی جهت تعمیم‌پذیری امر تربیت در آموزش عمومی ارائه گردیده است.

نتایج عمده حاصل از تحقیق به این شرح است: بررسی راهبردهای پیشنهادی متخصصان و کارشناسان

جدول ۱۴: خلاصه نتایج کای دو دو متغیره ارتباط رشته تحصیلی معلمان با نظر آنان نسبت به تأثیر برنامه‌های درسی در تعمیم‌پذیری تربیت در آموزش عمومی

ارتباط بین رشته تحصیلی معلمان و تأثیر برنامه درسی در تعمیم‌پذیری

جمع کل	برنامه درسی					شاخص	آزمودنی	
	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم		رشته تحصیلی	علوم انسانی
۴۱۰	۱۳۹	۱۴۱	۱۱۲	۱۵	۳	مشاهده شده	علوم انسانی	رشته تحصیلی
۴۱۰	۱۳۴/۶	۱۴۰/۸	۱۱۰/۳	۱۸	۶/۳	مورد انتظار		
۱۱۴	۳۳	۳۹	۲۹	۸	۵	مشاهده شده	علوم پایه و فنی	رشته تحصیلی
۱۱۴	۳۷/۴	۳۹/۲	۳۰/۷	۵	۱/۷	مورد انتظار		
۵۲۴	۱۷۲	۱۸۰	۱۴۱	۲۳	۸	مشاهده شده	کل	
۵۲۴	۱۷۲	۱۸۰	۱۴۱	۲۳	۸	مورد انتظار		

آزمون مجذور کای

سطح معناداری	درجه آزادی	مقدار	شاخص
۰/۰۲۸	۴	۱۰/۸۸۰	مقدار مجذور کای
۰/۰۶۱	۴	۸/۹۹۱	نسبت توافق
۰/۰۳۹	۱	۴/۲۴۰	میزان همبستگی
		۵۲۴	تعداد واقعی

آزمون تعقیبی فای کرامر

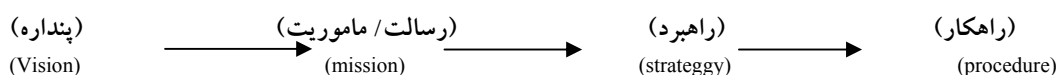
سطح معناداری	مقدار	شاخص
۰/۰۲۸	۰/۱۴۴	فای کرامر
۰/۰۲۸	۰/۱۴۴	
۰/۰۳۹	۰/۰۹۰	
۰/۱۲۷	۰/۰۶۷	
	۵۲۴	تعداد واقعی

جدول ۱۵: خلاصه نتایج کای دو دو متغیره ارتباط بین رشته تحصیلی با اعتقاد به تأثیر جایگاه معلم در تعمیم‌پذیری تربیت در آموزش عمومی ارتباط بین رشته و جو کلی

جمع کل	جو کلی					شاخص	آزمودنی	
	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم		رشته تحصیلی	علوم انسانی
۳۹۷	۱۳۸	۱۴۱	۱۰۳	۱۲	۳	مشاهده شده	علوم انسانی	رشته تحصیلی
۳۹۷	۱۳۵/۵	۱۳۸/۶	۱۰۲/۴	۱۵	۵/۵	مورد انتظار		
۱۰۷	۳۴	۳۵	۲۷	۷	۴	مشاهده شده	علوم پایه و فنی	رشته تحصیلی
۱۰۷	۳۶/۵	۳۷/۴	۲۷/۶	۴	۱/۵	مورد انتظار		
۵۰۴	۱۷۲	۱۷۶	۱۳۰	۱۹	۷	مشاهده شده	کل	
۵۰۴	۱۷۲	۱۷۶	۱۳۰	۱۹	۷	مورد انتظار		

آزمون مجذور کای

سطح معناداری	درجه آزادی	مقدار	شاخص
۰/۰۷۲	۴	۸/۵۹۴	مقدار مجذور کای
۰/۱۳۰	۴	۷/۱۱۸	نسبت توافق
۰/۰۷۳	۱	۳/۱۱۰	میزان همبستگی
		۵۰۴	تعداد واقعی

نمود ۱

کرده‌اند: توجه به پرورش و تقویت تفکر خلاق و خودباوری و اعتماد به نفس در دانش‌آموزان، مرتبط کردن آموزش‌های مدرسه‌ای با نیازهای واقعی شاگردان، توجه به رشد و پرورش متعادل و موزون شخصیت شاگردان، هماهنگی سیاست‌ها و روش‌های تربیتی خانه، مدرسه و جامعه و هدف‌گذاری، آموزش و تلقی کردن پرورش به‌عنوان راهی برای تربیت انسان کامل.

راهکارهای فوق در راستای راهبرد هماهنگی بین مدرسه، والدین و اجتماع محلی در زمینه انتظارات و اهداف تربیتی مدارس و همچنین راهبرد تدوین و تصریح منشور اهداف تربیتی مدارس می‌تواند مد نظر قرار گیرد.

نقش برنامه درسی: معلمان و مربیان به این راهکارها در قالب برنامه‌های درسی اشاره کرده‌اند: تأکید بر پرورش بعد عاطفی (معنوی) در برنامه‌های درسی، تأکید بر رویکرد حل مسأله در برنامه‌های درسی مقاطع مختلف تحصیلی، تدوین الگوهای برنامه درسی با رویکرد تربیت‌برای زندگی، و آموزش مهارت‌های زندگی در قالب برنامه‌های درسی.

راهکارهای بالا نیز در راستای راهبرد تأکید و توجه به رسالت تربیتی مدارس و لزوم طراحی و تدوین منشور تربیتی مدرسه مورد نظر قرار می‌گیرد. در همین راستا، محققان و نویسندگانی چون ویتی (Withey) در سال ۱۹۸۵ به جنبه‌های تربیتی برنامه‌های درسی به ویژه برنامه درسی پنهان اشاره می‌کنند و میزان اثرگذاری آن را فراتر از ساعات درسی رسمی می‌دانند. همچنین تدرگ (Tedrogg) در سال ۱۹۹۷ برنامه درسی پنهان را که منظور از آن ارزش‌ها و الگوهای رفتاری است که کودک تصادفاً کسب می‌کند دارای تأثیرات تربیتی عمیق بر شاگردان می‌داند که به سادگی قابل مشاهده و اندازه‌گیری نیست [۱۵].

در چارچوب برنامه‌ریزی استراتژیک و برنامه‌ریزی توسعه مدرسه اشاره کرده‌اند. تدوین منشور تربیتی مدارس نیز از دیدگاه صاحب‌نظران و کارشناسان جزء اولویت‌های اساسی بود. همچنان که امروزه توجه مسئولان و دست‌اندرکاران مدارس در سطح جهانی نیز بر آن صحنه می‌گذارد، به نحوی که وضوح و روشنی اهداف تربیتی مدرسه در قالب منشور تربیتی مدارس از ویژگی‌های اصلی مدارس در دنیای امروز است [۱۵].

در آموزش و پرورش کنونی، جهت اجرای برنامه‌ریزی استراتژیک و جامع‌نگر در خصوص تلفیق مناسب فعالیت‌های آموزشی و پرورشی، لازم است مفروضه‌های سنتی مدیریت که در حد کنترل روزمره امور مدرسه است، تغییر کرده، مفروضه‌های جدید مدیریت از قبیل مدیریت استراتژیک و مشارکتی جانشین آن گردد. بدیهی است که با ساختارهای سنتی فعلی مدارس، در مقاطع مختلف تحصیلی از ابتدایی تا متوسطه، بازده تربیتی قابل ملاحظه‌ای به‌دست نخواهد آمد.

راهکارهای پیشنهادی معلمان و مربیان در سه مقوله نقش تربیتی معلم، جو کلی مدرسه و برنامه درسی به ترتیب زیر است:

نقش تربیتی معلم: در این زمینه آگاهی معلمان و مربیان از وظایف تربیتی خود، سرمشق و الگو بودن معلم، آشنایی معلمان و مربیان با اصول و فلسفه تعلیم و تربیت و روان‌شناسی و ایجاد رابطه عاطفی و صمیمی با دانش‌آموزان از راهکارهای دارای اولویت بالا است که معلمان و مربیان آن‌ها را برگزیده‌اند. این راهکارها می‌تواند از راهبرد توجه به امر «تربیت معلم» و احاله مسئولیت بیش‌تر به معلمان جهت انتخاب و سازماندهی دانش تربیتی در جامعه نشأت بگیرد.

جو کلی مدرسه: در این زمینه، معلمان و مربیان به این اولویت‌ها به‌عنوان راهکارهای اساسی اشاره

منابع

1. Peters. R.S, (1973) "Aims of education (a conceptual inquiry)" in the philosophy of education, Oxford university.
۲. شریعتمداری، علی (۱۳۷۴) «رسالت تربیتی و علمی مراکز آموزشی»، انتشارات سمت.
۳. افلاطون (۱۳۳۵) «جمهور»، ترجمه روحانی، فؤاد، بنگاه ترجمه و نشر کتاب.
۴. کانت، امانوئل (۱۳۷۴) «آموزش و پرورش»، ترجمه شکوهی، غلامحسین، انتشارات دانشگاه تهران.
۵. نقیب‌زاده، میرعبدالحسین (۱۳۷۴) «نگاهی به فلسفه آموزش و پرورش»، کتابخانه طهوری.
6. Barrow R. (1999) "The aims in education" or what's a heaven for? the importance of aims in education routledge publishing, New York.
7. Peters. R. and hirst. P.H (1972) "The logic of education", pathfinder press, NewYork.
8. Standish. P. (1999) "Aims of education", growth as aim of education, routledge, publishing.
9. Morteimor. A. (1998) "Government, citizenship, and education", www.the adler archives directory, Radical Academy.
۱۰. اهداف کلی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، (۱۳۸۰)، شورای عالی آموزش و پرورش.
۱۱. کریمی، عبدالعظیم (۱۳۸۰) «آموزش و پرورش»، انتشارات پژوهشکده تعلیم و تربیت.
12. Camblis. D. (2001) "Citizenship, controversial dissertation" New York. Maccmillan. Co.
۱۳. نصری، عبدالله (۱۳۷۸) انسان کامل از دیدگاه مکاتب، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
۱۴. دفتر همکاری حوزه و دانشگاه (۱۳۷۶) «درآمدی بر تعلیم و تربیت اسلامی فلسفه تعلیم و تربیت»، با همکاری جمعی از مؤلفان حوزه و دانشگاه.
۱۵. گولد، آنه، ایوانس، جنیفر، (۱۳۸۲)، ترجمه اکبر رهنما و لطفعلی جباری «درآمدی بر مدیریت آموزشگاهی مدیریت مدرسه - محور»، انتشارات آبیژ.

به‌منظور نتیجه‌گیری و جمع‌بندی نهایی از تحلیل یافته‌های تحقیق و نیز پاسخگویی به سؤال اصلی تحقیق مبنی بر این که چه راهبردها و راهکارهایی جهت تعمیم‌پذیری امر تربیت در آموزش عمومی می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد، الگوی ارائه شده در نمودار ۲ براساس نتایج تحقیق پیشنهاد می‌گردد.

پیشنهادهای

۱. با تحقیقات وسیع‌تر بر روی نمونه‌های آماری در مقیاس ملی جهت اعتباربخشی الگوی پیشنهادی و کامل کردن آن گام‌های اساسی برداشته شود.
۲. در تحقیقات بعدی راهبردها و راهکارهای تعمیم‌پذیری امر تربیت به تفکیک برای مقاطع مختلف تحصیلی ترسیم گردد.
۳. در تحقیقات بعدی تعمیم‌پذیری تربیت در قالب برنامه‌های درسی رسمی و غیررسمی با یکدیگر ادغام و الگویی جامع در این زمینه ترسیم گردد.
۴. در تحقیقات بعدی در زمینه تعمیم‌پذیری تربیت، از نظر دانش‌آموزان نیز استفاده شود.